

שנות דור
סוקים מן העבר

א. קליערס

מחלוקת לשם שמאים

[אוצר החכמה]

גדולי ישראל והיחס אל נפוליאון ותקופתו

הוא הרעיש את העולם שראה בו מהפכן מזוהר. בכל מקום אליו הגיע – שינה סדרי בראשית. בשיא כוחו שלט על רוב אירופה והביא את בשורת החופש והקדמה אל כל פינותיה. אבל חלק מגדולי ישראל חששו ממנו מאוד, והיו יהודים שאף התגייסו לשירות אויביו כדי לדרגל אצלו

אח"ח 1234567

• קיסר צרפת - נפוליאון בונפרטה

עוד חמש מאות חיילים רוסיים לתנו... אהל הר"ק רבי מנחם מענדל מרימנוב זי"ע [אנדרת אהלי צדיקים]

"עוד חמש מאות חיילים רוסיים לתנו..."

אך רוח אחרת הייתה עם הר"ק רבי מנחם מענדל מרימנוב זי"ע. רבי מנחם עשה פעולות רבות כדי שנפוליאון ייחשב כגנב ומגנב וכך תתקרב הגאולה, ולפיכך סבר כי עדיף שהוא ינצח. בראשית שנת תקע"ג, כיום הכיפורים קודם מוסק,

לירידם בכשורת החופש שמונה הייתה קללה ולא ברכה. בעיני רוחם ראו את תנועת ההשכלה – תולדת הישיבה של תקופת נפוליאון, ובשל כך העדיפו את הריכוז הפיזי שהטיל על היהודים שלטונו של הצאר הרוסי, על פני החורבן הרוחני שעתידה להביא מהפיכת נפוליאון.

מלחמת גוג ומגוג

יתירה מכך, את הופעת נפוליאון ומלחמותיו ראו גדולי ישראל באור מקיף יותר מאשר של שלוש המנסה לכבוש עולמות, והם עשו פעולות רבות על גנת שמלחמותיו יהיו כבר כמלחמות גוג ומגוג שלפני הגאולה.

רוב צדיקי אותו דור, ובהם הר"ק רבי לוי יצחק מברדישוב (שהסתלק לבית עולמו בלילה בתשרי של שנת תק"ע, אך עוד בשנת תקס"ז הביע את דאגתו מפני הכליה הרוחנית שסימנת בחזנה מהפיכת נפוליאון), החזו מלובלין, הר"ק רבי נפתלי מרופשיץ, הר"ק רבי שניאור זלמן מלאדי – בעל ה'תניא', ועוד צדיקים – סברו כי עדיף שלטונו המרושע של אלכסנדר על פני זה של נפוליאון הטומן בחובו קלקלה רוחנית.

נפוליאון בתפארתו - מושל בכיפה המחולל מהפיכות תרבות

לפני מעט יותר ממאתיים שנים הופיע על במת ההיסטוריה העולמית קצין מצליח בצבא הצרפתי. צרפת עצמה נתונה הייתה תחת זעזועים בלתי פוסקים אחר שטלכיה הודחו מתפקידם והוצאו להורג במה שידועה כ'מהפכה הצרפתית', וכך הצליח אותו קצין להשתלט על השלטון בצרפת. אותו קצין מהיר שניהל קרבות רבים בהצלחה מרובה ונפוליאון שמו, הצביע לגנר עיניו לא רק את כיבושה הפיסי של אירופה, אלא אף את כיבושה הרוחני. הוא שאף להביא לכל מקום את בשורת החופש והשוויון וכל דרך הייתה כשרה בעיניו – אי מלחמה.

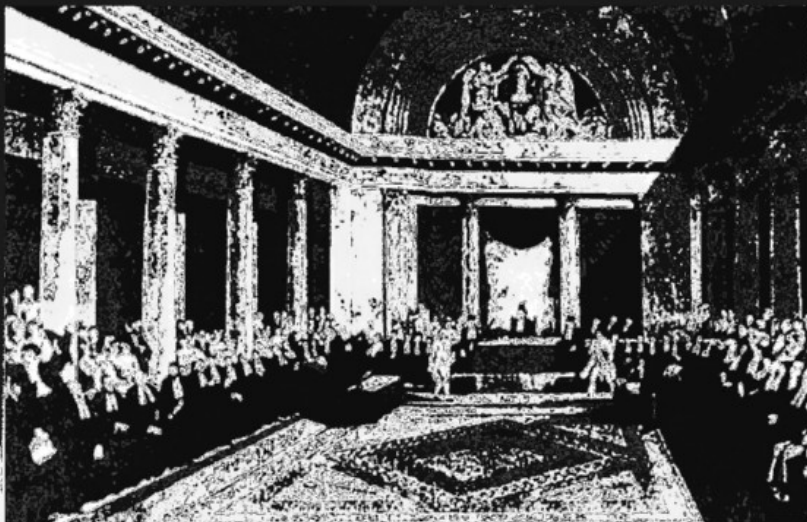
בראשית דרכו כבש את איטליה, ספרד, אוסטריה, פולין, ואת רובה של אירופה. כשבמשך הזמן עשה אף ניסיון לכבוש את ארץ ישראל, אך חילותיו לא הצליחו להבקיע את חומתה המבוצרת של העיר עכו והוא נאלץ לסגת.

בכל אותן שנים היה בעל בריתו של הצאר הרוסי אלכסנדר שהעריצו והעריכו. אך עם השנים התערערה הברית ביניהם עד שהגיעו למצב של מלחמה גלויה. כשנפוליאון עטור הניצחונות פתח במלחמה נגד רוסיה כאשר כל המיכורים היו כי ניצחה רביסה. שכן חיילותיו היו מאומנים ומטורים יותר, רוב גנניו ובניניו של הציבור היהודי התגורר אז ברוסיה ובתחומי שלטונה (שהקיפו באותם שנים את פולין, ליטא ואוקראינה), ובלי חוץ נראה היה כי רק טובת הצמח ליהודים מטלכות של נפוליאון אם אכן יצליח לכבוש את רוסיה. שכן את עיקרון ובשורת החופש והשוויון שנשא לכל מקום, החיל אף על היהודים שהיו סגורים עד אז בגטאות צרים וצפופים. ברם, רובם של גדולי ישראל לא ראוהו בעין יפה.

טובשור תולני | ב' בתמוז תשע"ב | עש"ק פרשת קרח

י

כינוס הסנהדרין של נפוליאון

לפי גרסא זו – הפך נפוליאון את רבי משה למה שנקרא

הצרפתי כאשר חילול חומים החלו למות מרעב, מכוונות קוד' וממסעות מפרכים. ואז כאשר הצבא הרוסי הצליח להתארגן, פצח בסדרת קרבות ממושכת שהכריעה לבסוף את נפוליאון ובכאוב. הכישלון בשדה הקרב כמו גם התדרדרות העצומה בחילותיו, עשתה לה הרים בכל המדינות אותו כבש קודם לכן ואילו החלו מתמרדרות ופזרקות מעליהן את עולו של נפוליאון, כשתוך תקופה קצרה אף בארצו שלו התחוללה נגדו הפיכה, ועל כס המלוכה הושב לואי 18 – צאצא לבית המלוכה הקודם ששלט בצרפת עד תקופת נפוליאון.

רשת המרגלים היהודית של הצאר הרוסי

בחורף של שנת תקע"ג הדף הצבא הרוסי מעבר לגבול מזרח פרוסיה את שרידיו של "הצבא הגדול" של נפוליאון. ובחודש סבת של אותה שנה, חצו הקיסר אלכסנדר הראשון והרמטכ"ל פטר וולקונסקי, יחד עם יתירות המשמר את הגבול – תהרז נגן. דמטה הכללי קבע את מושבו בעיירה ליק לא רחוק מהגבול. מספר ימים לאחר מכן, זימן הצאר יהודי בשם "גרץ" אברמוביץ שולמן (כפי שהוא מכונה במסמכים רוסיים מאותם ימים. ולפיכך הרי ששמו הידוע היה, הרש שולמן בן אברהם), חושב העיירה הביילורוסית כיסוב הישנה.

כדי להכין את הצורך של הצאר ברשת מרגלים עכורו, יש להסביר את מעמדה של פולין באותם שנים. פולין כל ימיה ידעה עליות ומורדות עם שלטונה. בשנותיה הפחות משלה בחבלי ארץ ענקיים שכללו את אוקראינה, ליטא, מחוזות שלמים מגרמניה (באזורים שהיו נקראים אז פרוסיה), וחבלי ארץ נוספים. אף השלטון בה היה שלטון נבחר ולא כזה העובר בירושה מאב לבנו באופן אוטומטי, אלא האצילים הם שהיו בוחרים את המלך בשרשרת אסיפות. בהם, דווקא שלטון מעין "דמוקרטי" זה, הוא שהביא לה לפולין את חולשתה הרבה, שכן המלך שנבחר על ידי האצילים (שהיו כעשרה אחוז מן העם) היה מתחייב אליהם, וכך השלטון המרכזי בראשות המלך – היה חלש ביותר וכמעט שלא שלט בנעשה בארצו, מה שהביא לכך שלמעשה כל פריץ, אציל או גדאף היה מלך בעירו. את החולשה הזו ניצלו כל שבניה של פולין שאט את קרנו ממנה נחתים נחתים. עד שבשנת תתקנ"ה – ביתרונה כליל והיא נחלקה בין רוסיה אוסטריה ופרוסיה, כשכחלק הארי שלה משלה רוסיה, אלא שהפולנים שמאו ומתמיד גאו בהם רגשות לאומיים עזים כל קיבלו את השלטון תוד בנקל – בפרט לא את זה הרוסי. כך למשל כאשר כבש נפוליאון את פולין, הרי רוסיה כשתלש שלטונה ורוב המדינות הכבושות תחתיו החלו מתמרדרות, הרי שפולין העדיפה את שלטונה על פני השלטון הרוסי. זו הסיבה שהוצאר שנבח באמונת היהודים אליו – שכמסופר הוחרגה על ידי צדיקי הדור, בשח דווקא ביהודים

לי אינרת לתוליד לדאגניז מקום שהחילולתיו היו סגורים שמה ולהביא לו תשובה וכן עשייתו. רק מנתיים גם האינרת תשובה שכתבו מדיאגניז לו קרא אותו הקיסר שלו, וכוז עשייתו ב' מעמים".

מסיפורו של רבי משה אין נראה שהיה סוכן כפול, אלא שניצל את האמון שנתן בו נפוליאון כשסמך עליו כבלדר שיעביר ידיעות בבטחה אל צבאותיו הנצורים, והעביר את אותן אינרות אל הצאר אלכסנדר ומטה המלחמה שלו, כשאלו כמובן השתמשו במידע לא יסולא בפז זה כנגד נפוליאון, עד שהכרישו לבסוף. ברם בתחילה לא היו העניינים מזהירים כל כך לטובת הצר הרוסי.

ה'תקנ"ה (1246)

הפלישה לרוסיה

הפלישה הגדולה של צבא צרפת לרוסיה, החלה ביום י"ד בתמוז תתקע"ב (בשנת 1812 למניינם). זמן קצר לפני כן שלח עוזר נפוליאון הצעת פיס אחרונה לצאר אלכסנדר הראשון, אך כשזו נותרה חסרת תשובה, הורה לצבאו להתקדם אל תוך שטחה של האימפריה הרוסית.

בראשית המלחמה כמעט ולא נתקל נפוליאון בהתנגדות משמעותית ועד מהרה הגיע לעומק שטחה של רוסיה. ההתנגדות הרוסית הייתה ספונטאנית ונקודתית בלבד. מפקדיו העליונים של הצבא הרוסי שחששו מתבוסה בקרב פנים מול פנים, סירבו להלחם.

ברם, כאן פעלה את פעולתה מלחמתם של גדולי ישראל בנפוליאון, והוא שגה שגיאה אסטרטגית מרה, הוא מצוטט כמי שאמר, שאם יכבוש את קרים יתפוס את רוסיה ברגליה, אם יכבוש את סנט פטרבורג יתפוס את רוסיה בראשה ואם יכבוש את מוסקבה יתפוס את רוסיה בלבה. וכך – מעריף לתפוס את לבן של רוסיה, פנה נפוליאון למוסקבה – בירתה והישגו של רוסיה. בהם, טעות מרה זו עלתה לו בכיבושה של רוסיה, בהפסד כולל במלחמה ובאבדן כסאו כקיסר צרפת. שכן במוסקבה טמנו לו הרוסים פת. קודם בריחתם הצליחו הרוסים לשרוף את העיר, והעיר הפכה לתל חרבות. נפוליאון עצמו כמעט ונשרף באחת השריפות כשהארמון בו שהה עלה בלהבות. וכך נשאר נפוליאון במוסקבה הכבושה והחרובה, כשהוא ממתיך לכניעת הרוסים. אולם אלו שכבר העבירו את בירתם לפטרבורג מספר שנים קודם לכן, לא הסכימו להיכנע. הצבא הרוסי המשיך בתמרונים הבלתי פסיקים, ובעקבות זאת נאלץ נפוליאון לעזוב את מוסקבה. וכך החל את נסיגתו הארוכה.

הרוסים השתמשו בהתקפות גרילה בתופות, ודרכו ללא הרף בנקודות התורפה של הצרפתים – קוץ האספקה הארוכים. אספקת האוכל והנשק לחיילים הצרפתים הפכה אפוא למשימה בלתי אפשרית כמעט, ודרכים מהתחילים הצרפתים החלו לערוק. החורף הרוסי אף הוא הערים קשים על הצבא

לפי גרסא זו – הפך נפוליאון את רבי משה למה שנקרא בשפת אנשי הביון "סוכן כפול" – כזה שאליו שנשלח לרגל אצלם השפירו ומשתמשים בו כעת ככלי שרת נגד משלחיו. וכך אף נפוליאון שהשתמש ברבי משה כדי להטיל מורד על הצאר הרוסי הפכו בעצם לסוכן כפול, כזה המביא למשלחו רק נזק.

ברם, הגרסא המבוססת יותר – זו שרבי אהרן מרקוס מביא בקצרה, היא כי רבי משה התקרב מאוד לנפוליאון, עד שאט אט החל להעריצו וגמר אומר בדעתו כי הוא טוב יותר ליהודים מאשר הצאר אלכסנדר ולפיכך החליט לסייע לו. ולא למשלחו הראשון – אלכסנדר, אף אז שיגר אליו בעל ה'תניא' מכתב ובו הבחיר לו כי אלכסנדר עדיף, וכך כתב הרב בעל ה'תניא' אל רבי משה בראשית שנת תתקע"ג – חרשים מספר לפני הסתלקותו:

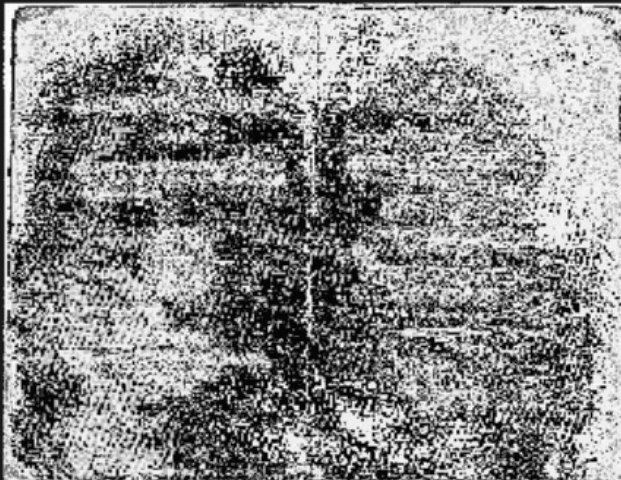
"כך לפזו רבותי דיל אורחא דאריקא לשישכב משכא וגולא לאמרי דאויסויא וכלומר שיש לכבד את האכסניה בה שהינם. וזכותו למלוכה הרוסית הנחשב אכסניה ליהודים המתגוררים בה – א.ה.א. אחיבי ידידי משה, חי ד' וחי נפשי, כך הראוני לי בטופס ביום א' דראש השנה כאם שינע ב"ם (בן-מאריס) – הלא הוא נפוליאון – א.ה.א. יורם קרן ישראל ויורבה העושר בישראל אבל יתפרדו ויתנתקו לבן של ישראל טאכניש שבשמים. וכאם שינע א' – אלכסנדר הצאר הרוסי יושפל קרן ישראל ויורבה העושר בישראל אבל יתנענו ויתקשרו ויתחברו לבן של ישראל לאכניה שבשמים. וזה לכם האות שבקיים חיינו ושל מנהג ענינים ויתחילו ליקח אנשי חיל מאחינו בני ישראל... שניאור זלמן" (בסיום מכתבו כפי הנראה מרמז הרב בעל ה'תניא' על הסתלקותו המתקרבת – הוא נפטר בכ"ד בסבת של אותה שנה, וכן על גזירת הקונסטיטוס שפעישה הייתה להיגור כעבור כשנתיים שנים).

אוצר החכמה

עדותו של מרגל

בשנת תתקע"ג. לאחר סיום המלחמה, עלה רבי משה לארץ ישראל ובו השתקע בעיר חברון. כעשרים ושתיים שנה לאחר שישב בארץ, הגיע אליה לביקור השר משה מונטיפיורי, והוא הלך לבקר את רבי משה שחצה אז את שנתו השמונים. במהלך אותו ביקור שיגר רבי משה מכתב אל מזכירו של מונטיפיורי בו גילה מעט מקורותיו באותם ימים סוערים, וכך סיפר: "הייתי מנהל ומנהיג בעיר מולדתי ק"ק וולנא ב"ם שנה, ברוב שלום וחדווה, כל מוצאות ומוצאות הקהילה היו על ידי... זמור שם טוב שקנינו בעז'ה בענין אלקים ואדם, אני בתחלת המלחמה בין קיסר רוס' לבאני פארט נקרא נקראתי לבית הקיסר – הצאר הרוסי' שהיה אז גוולנא, וזיננו שאעשה לפי שבלי מנהל ומנהל כבדתי ומוצאות לבאני פארט עד שזידנן לי אוהב נאמן שלי ואראה ואדע כל מולדותי להודיע להקיסר והרבה לדבר ואין כאן מקומו, רק בקיצור שהזינו לי השי'ת שהייתי בשעת המלחמה אצלו (– אצל נפוליאון) ב' מעמים והוא מסר

הצילום המפורסם של הרב אברהם יצחק הכהן קאניאק

השטח שליש נכנס בפחיתותו בשם הרב אהרן קניאק. הוא נולד ב-1874 בלודז' לרב אברהם יצחק הכהן קאניאק. הוא נשוי לרחל, בתו של הרב אברהם יצחק הכהן קאניאק. הוא נפטר ב-1940 בלודז'.

עם השנים עבר אלכסנדר התפוסות רבות ויחס הקהילות הקלושים שהפגין אל היהודים הלכו והתחלשו. שטחיו ממשיך השושלת - הצאר ניקולאי, אך עוד את נשירת הקנטוניסטים וגזירות קשות נוספות, וכך התקיימה להנאות בעל ה'תנאי כי תחת השלטון הרוסי יתרחב העניין והניסול קרן ישראל, אך עדיין הצרות והניסורים מנת חלקם של היהודים בגולה עדיפים היו בעיניו. ב-1917, ישראל על פני הרוסיה, שטחיו נכנסו לרשות הרוסיה, ונכנסו לרשות הרוסיה.

הוא נולד ב-1874 בלודז' לרב אברהם יצחק הכהן קאניאק. הוא נשוי לרחל, בתו של הרב אברהם יצחק הכהן קאניאק. הוא נפטר ב-1940 בלודז'.

"נפוליאון קניאק"
קניאק קניאק לפתע. מיוחד
אל השטח ליד חבלת
והגיל אתה על לבו.
החסיד החב"ד, שמונה
רגיל היה לשלום על
לבו שלטון ללא מצרים,
נשאר שקט כפסל.
במבט חודר שמפניו
ניחתו שרים אמור
נפוליאון, "אתה ראוי
שיירו בך; אולם חבל על
ברנש שכמותך. לך ואל
תחזור עוד."

הוא נולד ב-1874 בלודז' לרב אברהם יצחק הכהן קאניאק. הוא נשוי לרחל, בתו של הרב אברהם יצחק הכהן קאניאק. הוא נפטר ב-1940 בלודז'.

הוא נולד ב-1874 בלודז' לרב אברהם יצחק הכהן קאניאק. הוא נשוי לרחל, בתו של הרב אברהם יצחק הכהן קאניאק. הוא נפטר ב-1940 בלודז'.

הוא נולד ב-1874 בלודז' לרב אברהם יצחק הכהן קאניאק. הוא נשוי לרחל, בתו של הרב אברהם יצחק הכהן קאניאק. הוא נפטר ב-1940 בלודז'.

הוא נולד ב-1874 בלודז' לרב אברהם יצחק הכהן קאניאק. הוא נשוי לרחל, בתו של הרב אברהם יצחק הכהן קאניאק. הוא נפטר ב-1940 בלודז'.

הוא נולד ב-1874 בלודז' לרב אברהם יצחק הכהן קאניאק. הוא נשוי לרחל, בתו של הרב אברהם יצחק הכהן קאניאק. הוא נפטר ב-1940 בלודז'.

הוא נולד ב-1874 בלודז' לרב אברהם יצחק הכהן קאניאק. הוא נשוי לרחל, בתו של הרב אברהם יצחק הכהן קאניאק. הוא נפטר ב-1940 בלודז'.

הוא נולד ב-1874 בלודז' לרב אברהם יצחק הכהן קאניאק. הוא נשוי לרחל, בתו של הרב אברהם יצחק הכהן קאניאק. הוא נפטר ב-1940 בלודז'.

הוא נולד ב-1874 בלודז' לרב אברהם יצחק הכהן קאניאק. הוא נשוי לרחל, בתו של הרב אברהם יצחק הכהן קאניאק. הוא נפטר ב-1940 בלודז'.

הוא נולד ב-1874 בלודז' לרב אברהם יצחק הכהן קאניאק. הוא נשוי לרחל, בתו של הרב אברהם יצחק הכהן קאניאק. הוא נפטר ב-1940 בלודז'.